

УДК 811.581'373.7:159.937.5
DOI: 10.31475/fil.dys.2018.08.16

ІРИНА ІСАКОВА,
старший викладач
(м. Хмельницький)

Семантика кольорів у китайській лінгвокультурі на основі фразеологізмів

Стаття присвячена китайській мові, а саме тому, як у китайській лінгвокультурі розуміються кольори. У даній роботі з'ясовується семантика кольористики, підтверджується теорія вивчення взаємозв'язку сприйняття кольору і мови. Автором виокремлюється наскільки змінюються традиційні лінгвокультурологічні константи відповідно до активізації культурних, політичних та економічних контактів Китаю з іншими країнами.

В статті розглянуті такі кольори: білий, жовтий, золотий, червоний і чорний. Описується історія кольору: те, як його розуміли раніше і яке значення він має зараз. Проаналізовані фразеологізми сучасної китайської мови, які є яскравим прикладом визначення символічності різних кольорів у китайській культурі.

Ключові слова: *лінгвокультура, символіка, асоціація, колір, фразеологізм, семантика.*

Постановка проблеми в загальному вигляді... Мова – це найунікальніше з усіх людських творінь. Із безлічі на сьогодні існуючих мов, учені нараховують приблизно 7000 [13, с. 286]. Для вивчення та дослідження будь-якої мови світу, потрібно знати історію не лише самої мови, але й поринути у дослідження традицій та культури тієї чи іншої мовної спільноти. Китай – є однією з найдавніших країн світу, з надзвичайно цікавою та багатою культурою, в свою чергу, мова вважається однією з найскладніших для вільного оволодіння. Китайська мова має багатвікову історію та цілком унікальну тенденцію розвитку.

В Китаї зі стародавності й по сьогоднішній день існують розвинені системи колірної символіки. Вчення про кольори вважаються езотеричними й у повному обсязі передаються тільки присвяченим. Окремі фрагменти цих вчень утримаються в пам'ятниках, що дійшли до нас, філософської й релігійної літератури.

У кожного митця своє вміння використовувати назви кольору, своє осмислення цієї проблеми. Через прагнення зробити своє мовлення оригінальним та неповторним адресант розширює лексико-семантичну

сполучуваність слів, створює несподівані кольорові асоціації, використовує кольоративи в переносному метафоричному розумінні, тим самим створюючи конкретно-чуттєві образи, в яких загальновідома риса кольороназви постає в оновлених зв'язках.

Назви кольору є необхідним тлом для розуміння індивідуально-авторського бачення світу. Вибір того чи іншого кольору залежить від ряду факторів, психологічних уподобань індивіда, «містить риси свого творця – носія мови» [9, с. 129]. З'ясувати семантику колористики означає проникнути в глибини підсвідомості митця, в своєрідність його творчої лабораторії, вхопити глибинне і найсуттєвіше, і показати, що саме таким є індивідуально-авторське бачення та відчуження.

Аналіз досліджень і публікацій... Порівняльне вивчення кольорової семантики у різних мовах є важливою проблемою дослідження лінгвістики. Питання відображення та тлумачення колоративів або колоронімів у традиціях та мовах різних етнокультур розглядали у своїх роботах А.П.Василевич, І.М.Бабій, С.Г.Тер-Мінасова, О.Н.Дзивак, Ф.П.Медведев та ін.

Формулювання цілей статті... Метою дослідження є розкриття поняття семантики кольорів, що є досить своєрідним та специфічним явищем кожної мови. Кожен народ в залежності від тих чи інших екстралінгвістичних факторів по-різному бачить кольори, тони та відтінки об'єктивної дійсності. Під почуттям кольору розуміється складне сприйняття кольору сучасною людиною, збагачене рядом образів, асоціацій і уявлень, пов'язаних з кольором.

На сучасному етапі в науці не зменшується інтерес до вивчення семантики кольорів, тому що в них зберігаються досить важливі для мовознавців артефакти культури. Лексеми на позначення кольору виступають «молекулами ДНК» мислення людини, оскільки за гіпотезою Сепіра-Уорфа (гіпотеза лінгвістичної відносності) мова і мислення народу взаємопов'язані. Ця гіпотеза розроблена в 30-х рр. ХХ ст., згідно з якою структура мови визначає мислення і спосіб пізнання реальності. Опановуючи мовою, його носій засвоює певне ставлення до світу і бачить його під кутом зору, нав'язаним структурами мови, приймає картину світу, відображену в рідній мові. Як приклад досліджень, що підтверджують цю теорію, можна назвати вивчення взаємозв'язку сприйняття кольору і мови. Мається на увазі, що в різних мовах кольору по-різному розбиваються по категоріях, і відповідно до цих категорій здійснюється сприйняття і запам'ятовування колірних відтінків[3].

Виклад основного матеріалу... У сучасній китайській мові поєднання ієрогліфів «янь се» означає «колір», але в Стародавньому

Китаї воно означало «вираз обличчя». «Янь» — це місце між бровами, а «се» — це «ці» (життєва енергія). У коментарях відомого вченого Дуань Юйцая йдеться: «Сором, жаль, радість і неспокій позначаються словом «янь се», тому що серце людини отримує «ці», яка досягає брів». Лише за часів династії Тан (618–907 роки н.е.) «янь се» отримало значення «колір».

В традиційній китайській культурі кожен колір не лише має певне сакральне значення, а й чітко відповідає стороні світу. Наприклад, зелений – це схід, червоний – південь, білий – захід, чорний – північ, а жовтий – означає центр, тобто, власне Китай. Крім того, кожен колір уособлює певну стихію. Використання того чи іншого кольору має довгу історію, яка тісно переплітається з міфологією.

Найбільш давніми кольорами були червоний, чорний та білий. Кількість основних кольорів у кожній культурі була різною. У Стародавньому Китаї імператори визначили символічність різних кольорів відповідно до теорії п'яти першоелементів. Тобто кожному елементу відповідає свій колір. Так червоний – це колір літа, вогню, півдня, птиці Фенікс і планети Марс. Червоний колір символізує для китайців удачу і радість. У Китаї червоний колір – це колір нареченої, урочистості. Розглянемо фразеологізми, які включають найпопулярніші кольори.

У китайській культурі білий колір суперечливий: він називає природну сутність – холод і стихію – метал (символ занепаду від ян до інь), асоціюється одночасно і з віроломством, чистотою. Білий – це колір, пов'язаний зі старістю, осінню, зів'яненням. Тому білий колір в одязі означає траур, і підкреслює значення предметів, які пов'язані з похоронами, смертю. Також цей колір символізує рівновагу і впевненість.

У китайській мові 素车白马 sùchēbáimǎ «білі колісниця і білі коні» означає похоронні дроги, на яких покійного везуть з дому на цвинтар, а чен'юй 红白喜事 hóngbáixìshì «весілля і похорон» несе сенс «великі події», і значення даного стійкого обороту може бути, як позитивним, так і негативним, в залежності від контексту. Непряме відношення до тематики «смерть» також має фразеологізм 白头到老 báitóudàolǎo «залишатися відданими одне одному до кінця своїх днів» (про подружню пару). В цілому 白头到老 báitóudàolǎo несе позитивне значення, так як вірність один одному є вираз справжньої, чистої любові, але якщо розбивати чен'юй на сегменти, то 白头 báitóu означає

«посивілий, старий», що наближає описуваних людей до відходу в «порожній» світ мертвих [6, с. 1410-1412].

У китайців червоний колір асоціюється з: 1) здоров'ям, квітучим виглядом – 红潮 – рум'янець, 红光满面 – квітучий вигляд, кров з молоком, 红扑扑 – рожевий, рум'яний; 2) успіхом, популярністю – 红榜 – дошка пошани, 红角儿 – популярний артист, артист, який користується широкою популярністю, 红人 – фаворит, улюбленець, персона грата; 3) везінням – 红运 – велике (червоне) везіння; 4) радісною подією, весіллям – 红白喜事 – весілля і похорон; 5) революцією, комуністичною партією – 红色政权 – Червона (революційна) армія, 红专规划 – план підвищення політичної свідомості і кваліфікації, 戴红帽子 – «надіти червону шапочку», т. е. мати відношення до партії [1, с. 294–335].

Відповідно до символіки Півдня червоний колір символізує буйство життя у всіх її проявах, радість, урочисту подію, успіх, удачу, благі побажання. Тому у найбільш радісні моменти життя китайці вважали за краще одягати червоний одяг, наприклад, наречена і весільна атрибутика завжди була червоного кольору. Така життєтворча сила червоного відлякує злих духів і приносить удачу в будинок і гармонізує загальну атмосферу. Якщо на руку дитини, вважали китайці, намотати червону ниточку, вона захистить малюка від пристриту. Червоний колір як маркер радісних подій видно у новорічній атрибутиці і обрядовості. Простежується і інший асоціативний ланцюжок – червоний колір входить в державну символіку. Червоний колір зближується з криваво-червоним. У Стародавньому Китаї червоний – символ імператорської влади і ранговий колір знаті, а у КНР невід'ємною частиною всієї державної атрибутики є червоний революційний (герб, прапор) [8, с. 365–380]. Таке переосмислення червоного зародилося на початку ХХ століття, як символ революції, нової влади: 红旗 хонгкі червоний прапор; 红军 hongjun червона армія; 红色政权 hongsezhengquan червона влада [1].

Жовтий колір – це праведний колір, визначений у самий центр, тому він нейтральний. У Китаї є вираз «Жовтий колір породжує Інь та Ян», який підтверджує, що жовтий колір – головний серед усіх інших. Цей колір стоїть над коричневим, він відзначається як найкрасивіший. Це засвідчує фразеологізм «黄粱一梦 huang liang yi meng», який перекладається як райдушні мрії, солодкий сон, нездійсненна ілюзія.

Важливо, що саме жовтий колір часто супроводжує обряди жертвоприношення: «Для володарки Землі Хоу Тху потрібно побудувати п'ять жертовень на округлих пагорбах посеред болот і приносити на кожен із них жертву по одному жовтому ягнятi, при цьому учасники церемоньору також є його міфологічний контекст: «У Великій пустелі є Гора під назвою Обитель Довершеності – Ченду, що тримає на собі небо. На горі живе людина. В його вухах просунуті дві жовті змії, декілька жовтих змій він тримає в руках...» [7, с. 192]. Тривалий час у Китаї вважалося, що тільки імператори або дуже знатні особи мають право носити жовтий одяг та аксесуари жовтого кольору. Як бачимо, жовтий колір символізував благородне походження і обраність, тому й на парадному одязі імператора зображений жовтий дракон – міфічний прабатько китайської нації. Крім того, імператорський палац був також жовтого кольору. Якщо про когось казали 黄袍加身 («одягнув жовте вбрання»), то йшлося про людину, яка узурпувала трон. Зауважимо, під час правління династії Цінь одяг жовтого кольору мав право носити тільки імператор.

Жовтий – це позначення елемента Земля. Всі китайці вважають себе нащадками імператора Хуанді (皇帝的子孙 huangdi de zisun), котрі народилися на жовтій землі 黄土地 huang tudi), з жовтим кольором шкіри (黄皮肤 huang pifu) [4, с. 294–335]. У зв'язку з цим, кольором китайської нації став жовтий.

Зважаючи на активізацію культурних, політичних та економічних контактів Китаю з іншими країнами, традиційні лінгвокультурологічні константи теж змінилися. Наприклад, жовтий колір став «обростати» новими значеннями, поступово втрачаючи колишнє «благородство» та «обраність». Початок такого культурологічного зламу припадає на ХХ ст. та мотивований впливом культури Заходу. Крім того, присутнє значення у трансформації традиційного значення в китайській культурі жовтого кольору оні мають бути одягнені в жовтий колір» [10, с. 174]. Підтвердження сакрального статусу жовтого мав також інший історичний факт: наприкінці ХІХ ст. в США з'явився друкарський верстат, на якому використовувалися чотири фарби. Так, у газеті «Нью-Йорк Ворлд» («New York World»), яку очолював Дж. Пуліцер, було започатковано публікацію серійних кольорових коміксів. Головний комічний персонаж, «народжений» з-під пера художника-графіка Р. Фелтона Ауткота – хлопчина з нью-йоркських нетрів, лисий і вухатий («носив жовту блузку до п'ят») [1]. Поступово «жовтий хлопчина (англ. yellow kid)» і його злободенні висловлювання стали символом сенсаційних новин. Пізніше автора коміксів переманив головний

редактор «Нью-Йорк Джорнал» («New York Journal») В. Рендольф Херст, після чого між двома виданнями розгорілася неабияка боротьба. Відомим став вислів із цього приводу журналіста Е. Уордмена, який охрестив конкуруючі за «жовтого хлопчика» видання «жовтою пресою» – фактично афоризм, що сьогодні сприймається як ідіома.

У Китаї комікси з «жовтим хлопчиком» також швидко набули популярності, і поступово характеристика «жовтий» почала ототожнюватися в китайській культурі з «вульгарністю», «бульварщиною», «порнографією». Усе це вплинуло на семантичні процеси в китайській мові. Прикметно, що до словника, виданого у 1936 р. в Китаї, вперше було введене реестрове словосполучення «жовта преса», що супроводжувалося такою дефініцією: «низькопробні видання, які привертають увагу читачів, охочих до бульварних новин і сенсацій найнижчого штибу» [5]. Із плином часу прикметник «жовтий» став вживатися у назвах порнографічної літератури, газет, кіно та телесеріалів. У такий спосіб з'явилися вирази на кшталт: 黄图 – «жовта картина» (порнографічні картинки), 黄书 – «жовта книга» (порнографічне видання) 黄片 – «жовті фільми» (порнографічні фільми), а 黄网 – «жовті сайти» (порнографічні сайти). Звернімо увагу, майже сакральний у традиційній китайській культурі колір почав ототожнюватися із порнографією! Терміни «жовта література», «жовті фільми», «жовті пісні» і «жовта преса» стали символами «хворих» культурних явищ у китайському суспільстві, тому в країні було розгорнуто рух за «винищення всього жовтого» (кит. 消黄). Це явище вкотре доводить безпосередній зв'язок мови і культури, суспільного життя тощо.

Кардинальна зміна значення і конотації жовтого кольору свідчила про потужний вплив на китайську культуру, а отже, на країни Сходу традицій Заходу.

Аналізуючи фразеологізми з компонентом «黄», було виявлено фразеологізм, де жовтий колір позначає молодість, неосвідченість: «黄口小儿 huang kou xiao er» (перекладається як шмаркач, жовторотий молодик).

Одним з основних кольорів, є золотий. Це колір пишності, достатку, щастя, символ коштовностей і багатства. Підтвердженням цього може слугувати фразеологізми: «金迷纸醉 jin mi zhi zui», що перекладається як жити в розкоші. Золотий – це колір потойбічного світу в Китаї та на Далекому Сході.

Існує багато фразеологізмів, які підтверджують, що у Китаї золотий колір розуміється як найкращий. Наприклад, фразеологізм»金碧辉煌 jīn bì huī huáng» має значення блискучий і прекрасний, а фразеологізм»金迷纸醉 jīn mǐ zhǐ zuì» перекладається як зовні золотий, а всередині гнилий.

У китайській культурі чорний – це колір зими, води, півночі, змії та планети Меркурій. У Книзі Змін чорний колір вважається кольором небес. Вираз «Небеса і Земля» йде корінням в стародавнє вірування, для яких чорний колір неба був загадковим чорним кольором. Китайці вірили, що Тянь Ді (Небесний імператор) перебуває на Північній зірці. Як наслідок, для древніх китайців чорний колір був царем усіх кольорів. У стародавньому Китаї зображення Тайцзи чорного і білого кольору означало єдність Ян і Інь.

У сучасній китайській мові чорний колір означає удачу і асоціюється з темрявою, мовчанням, пекла і «чорним списком». Але в деяких ситуаціях він натякає на серйозність і суворість, мінаючи негативний відтінок. У китайській мові дуже багато виразів, що починаються з 黑, мають негативний відтінок: 黑人 – нелегал; 黑孩子 – байстрюк; 真黑! – Ну і свавілля! 黑信 – анонімний лист; 黑心 – безчесний, злочинний; 黑白不分 – не відрізняється чорного від білого, образно «бути повним невігласом» [11].

Висновки... Отже, аналізуючи отримані результати, можна зробити висновок, що у китайській лінгвокультурі майже кожен колір має декілька значень. При чому ці значення можуть бути діаметрально протилежними. Це слід враховувати при перекладі та вживанні колоративів та фразеологізмів з ними. Тому що, семантика деяких кольорів у китайській мові дуже відрізняється від їх трактування в українській мові.

Список використаних джерел і літератури:

1. Большой китайско-русский словарь. URL : <http://bkrs.info/>
2. Вульгаризованный желтый цвет. URL : http://www.kitaichina.com/se/txt/201206/04/content_457211.htm
3. Гіпотеза Сепіра-Уорфа, історія та сучасні дослідження... URL.: https://stud.com.ua/.../gipoteza_sepira_uorfa_istoriya_suchas (дата звернення 08.11.2018 р.)
4. Делюсин Л. Китай: традиции и современность. Москва: Наука, 1976. 335 с.
5. Зарождение и развитие словарей китайского языка. URL : <http://chineserussian.ru/publications/>

6. Лебедева И. Сравнительный анализ концепта «цвет» в русском и китайском языках (на примере фразеологизмов, содержащих колоратив «белый»). *Молодой ученый*. 2015. №10. С. 410-412.

7. Литература древнего Востока. Иран, Индия, Китай (тексты) / Ю. М. Алихманова, В. Б. Никитина, Л. Е. Померанцева. Москва: МГУ, 1984. 352 с.

8. Малявин В. В. Китайская цивилизация. Москва: «Издательство Апрель», ООО «Издательство АСТ», Издательско-продюсерский центр «Дизайн. Информация. Картография», 2000. 632 с. (С. 365-380).

9. Стус В. Час творчості. *Dichtenszeit / Упор.* Стус Д. В. Київ: Дніпро, 2005. 704 с.

10. Сыма Цянь. Исторические записки (Ши цзи). Т. 4. / Пер. с кит. и коммент. Р. В. Вяткина и В. С. Таскина; под общ. ред. Р. В. Вяткина; Вступ. ст. М. В. Крюкова. Москва: Восточная литература, 1986. 440 с.

11. Точка зрения китайцев: ассоциации и символы, связанные с цветами. URL : <http://chinawings.ru/krasniy-fioletoviy-cherniy-beliy-cvet-v-kitaye>

12. Чубинец А. А., Хоречко У. В., Суваноол Е. С., Болсуновская Л. М. Проблемы перевода основных цветовых обозначений с китайского языка на русский. *Молодой ученый*. 2015. №8. С. 1194-1197.

13. David Crystal. *The Cambridge Encyclopedia of Language* [2-nd edition]. Cambridge University Press, 1997.

References:

1. Bolshoi kytaisko-russkiy slovar. URL : <http://bkrs.info/>

2. Vulharyzovanniy zheltiy tsvet. URL : http://www.kitaichina.com/se/txt/201206/04/content_457211.htm

3. Hipoteza Sepira-Uorfa, istoriia ta suchasni doslidzhennia... URL: https://stud.com.ua/.../gipoteza_sepira_uorfa_istoriya_suchas (data zvernennia 08.11.2018 r.)

4. Deliusyn L. Kytai: tradytsyy y sovremennost. Moskva: Nauka, 1976. 335 s.

5. Zarozhdenye y razvytye slovarei kytaiskoho yazyka. URL : <http://chineserussian.ru/publications/>

6. Lebedeva Y. Sravnytelnyi analiz kontsepta «tsvet» v russkom y kytaiskom yazykakh (na prymere frazeolohyzmov, sodержashchykh koloratyv «beliy»). *Molodoi uchenyy*. 2015. №10. С. 410-412.

7. Lyteratura drevneho Vostoka. Yran, Yndyia, Kytai (teksty) / Yu. M. Alykhmanova, V. B. Nykytyna, L. E. Pomerantseva. Moskva: MHU, 1984. 352 s.

8. Maliayn V. V. Kytaiskaia tsyvylyzatsyia. Moskva: «Yzdatelstvo Aprel», ООО «Yzdatelstvo AST», Yzdatelsko-prodiuserskiy tsentr «Dyzain. Ynformatsyia. Kartohrafyia», 2000. 632 s. (S. 365-380).

9. Stus V. Chas tvorchosti. *Dichtenszeit / Upor.* Stus D. V. Kyiv: Dnipro, 2005. 704 s.

10. Сыма Tsian. Ystorycheskye zapysky (Shy tszy). Т. 4. / Пер. s kyt. y komment. R. V. Viatkyna y V. S. Taskyna; pod obshch. red. R. V. Viatkyna; Vstup. st. M. V. Kriukova. Moskva: Vostochnaia lyteratura, 1986. 440 s.

11. Tochka zrenyia kytaitsev: assotsyatsyy y symvolы, svyazannyye s tsvetamy. URL : <http://chinawings.ru/krasniy-fioletoviy-cherniy-beliy-cvet-v-kitaye>

12. Chubynets A. A., Khorechko U. V., Suvanool E. S., Bolsunovskaia L. M. Проблемы перевода основных цветных обозначений с кытайского языка на русский. Молодой ученый. 2015. №8. С. 1194-1197.

13. David Crystal. The Cambridge Encyclopedia of Language [2-nd edition]. Cambridge University Press, 1997.

Summary

Iryna Isakova

***Semantics of Colors in the Chinese Linguistic Culture
on the Basis of Phraseological Units***

The given article deals with the Chinese language, specifically, how the colors are understood in the Chinese linguistic culture. The article represents semantic of colour and theory of study intercommunication of perception of colour and language. The author singled how traditional linguocultural constants are changed according to the activation of cultural, political and economic contacts of China with other countries.

Such colours as white, yellow, green, red and black are studied in the article. The history of color: the way it was understood before, and what significance it has today is described. The article represents the analysis of idioms in modern Chinese language, which are the striking example of symbolicalness's determination of different colors in the Chinese culture.

Keywords: *linguoculture, symbolism, association, color, idiom, semantic.*

Дата надходження статті: «17» жовтня 2018 р.

Дата прийняття до друку: «01» листопада 2018 р.

81'246:37.014-048.35(477)

DOI: 10.31475/fil.dys.2018.08.17

РУСЛАНА МЕЛЬНИК,

кандидат філологічних наук, доцент

(м. Хмельницький)

**Іншомовна освіта в Україні:
основні тенденції модернізаційних процесів**

У статті аналізуються процеси модернізації сучасної іншомовної освіти в Україні, дається стисла характеристика основних принципів оволодіння іноземною мовою та інноваційних методів навчання іноземних мов, зазначаються певні проблеми у системі вітчизняної іншомовної парадигми.

Ключові слова: *іноземні мови, модернізація, іншомовна освіта, інноваційні методи, принципи навчання, міжкультурна комунікація.*